

Μετά τις τελευταίες εκλογές

Τα Σύγχρονα Θέματα αντιμετώπισαν θετικά την νέα συνολική διάταξη των πολιτικών δυνάμεων μετά τις τελευταίες εκλογές.

Για τον ανοιχτό διάλογο, την ελεύθερη έρευνα και το κριτικό πνεύμα, θεωρήσαμε ευθύς εξ αρχής ότι συστατικά στοιχεία της αριστερής ταυτότητας του περιοδικού μας ήταν ο εντοπισμός και η κριτική της απλοϊκότητας ως υπόβαθρου στη διαμόρφωση αρνητικών στερεοτύπων του «Άλλου» –συνοριστικού και μειονοτικού– αντιλήψεις που οδηγούν πολιτικά σε κάθε μορφή αποκλεισμού, φυλετικού, εθνικού ή θρησκευτικού. Από το 1981 και μετά ήταν αυτονόητη για μας η κριτική ανάλυση του λαϊκισμού και του «αυριανισμού» και των παρεπόμενών τους. Αντιστοίχως από το 1989, θεωρήσαμε αυτονόητο και αναγκαίο το άνοιγμα μετώπου στο πεδίο των ιδεών ενάντια στη μισαλλοδοξία που, στον τόπο μας (όπως και αλλού στα Βαλκάνια, την Τουρκία και την Ευρώπη), πολλοί θέλουν να επιβάλουν.

Η όξυνση των ελληνο-τουρκικών με αφορμή τα Ίμια έδωσε σε τμήμα των πολιτικών δυνάμεων, στα μέσα ενημέρωσης αλλά και σε κύκλους της πανεπιστημιακής κοινότητας την ευκαιρία να ξαναζωντανέψουν –σε πιο επικίνδυνο έδαφος– το σύνδρομο απομονωτισμού που αυτά τα ίδια είχαν προηγουμένως καλλιεργήσει με το μακεδονικό. Επί μήνες επιχειρούσαν να μετατρέψουν την ελληνοτουρκική κρίση σε κρίση ταυτότητας του ελληνισμού. Η αξιωματική αντιπολίτευση εξ άλλου, ανέδειξε τα εθνικά σε πρώτο θέμα της προεκλογικής της εκστρατείας. Η εκλογική της αποτυχία, όπως και κομμμάτων με ρατσιστικές απόψεις, ήταν, ως εκ τούτου, μια ήττα των εθνικιστικών αντιλήψεων. Από την ίδια πάντοτε σκοπιά, μόνον αισιοδοξία προκαλεί η σημαντική ενίσχυση της ανανεωτικής αριστεράς, που ήταν εδώ και χρόνια ένας από τους σταθερότερους εκφραστές των αντιεθνικιστικών θέσεων, πολέμιος του φυλετισμού και της ξενοφοβίας. Εγγράφεται τέλος στα θετικά της πρόσφατης ετυμηγορίας το ότι, για πρώτη φορά στη σύγχρονη νεοελληνική ιστορία, τις εκλογές κέρδισε πρωθυπουργός που καταδίκασε απερίφραστα την πατριδοκαπηλεία, και μάλιστα προεκλογικά. Όσες επιφυλάξεις και αν δικαιολογεί η διατήρηση δυναμικών ερεισμάτων, μέσα και έξω από το κυβερνών κόμμα, από τις δυνάμεις της αδράνειας και της περιχαράκωσης που απομακρύνουν τη χώρα από τη διαδικασία της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης, δεν χωρεί αμφιβολία ότι η ατμόσφαιρα στη χώρα μας αλλά και οι αντανάκλασεις της διεθνώς μοιάζει την επομένη των εκλογών καλύτερη απ' ό,τι πριν από ένα μόλις χρόνο. Επομένως, φρονούμε ότι οι προϋποθέσεις για μια σοβαρή συζήτηση επί των βασικών προβλημάτων και τις συναφείς αποφάσεις μοιάζει ενδεχομένως να συντρέχουν.

Της Σύνταξης

2 Οκτωβρίου 1996

Ελλάδα, σύγχρονη ευρωπαϊκή χώρα ή κράτος οχυρό;

ΑΛΕΞΗΣ ΗΡΑΚΛΕΙΔΗΣ

ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ εξελίξεις στην Ελλάδα τον τελευταίο χρόνο έδωσαν την ευκαιρία στη χώρα να αναβαθμισθεί και να παίξει εποικοδομητικό ρόλο στα Βαλκάνια και στο ευρωπαϊκό και διεθνές γίγνεσθαι. Αυτή τη φορά οι ελπίδες ήταν βάσιμες καθώς οι εξαγγελίες ήταν ειλικρινείς και καλά θεμελιωμένες. Όμως ήρθε η πρόσφατη απόφαση να δοθούν τρισεκατομμύρια για εξοπλισμούς και η χώρα βρίσκεται και πάλι στο σταυροδρόμι μεταξύ του σήμερα και του χθες, μεταξύ της σύγχρονης ευρωπαϊκής χώρας και του απηρχαιωμένου «κράτους οχυρού».

Με εξοπλισμούς τέτοιου διαμετρήματος είναι αδύνατον να επιτευχθεί ο θεμελιώδης για το μέλλον της χώρας στόχος, η οικονομική σύγκλιση με τα άλλα κράτη της ΕΕ που αποτελεί και βασική συνισταμένη της σταθερότητας και ασφάλειας της χώρας. Επιπλέον όσες και να είναι οι θυσίες του Έλληνα πολίτη, δεν είναι δυνατόν να συζευχθούν η ανάκαμψη με τον υπέρμετρο εξοπλισμό. Η πολιτική αυτή είναι εσφαλμένη ακόμη και μέσα στα πλαίσια της στενής οπτικής της στρατηγικής. Τα οπλικά συστήματα, μέχρις ότου φθάσουν στον προορισμό τους, είναι συνήθως ήδη πεπαλαιωμένα, όπως φάνηκε και με την περίφημη «αγορά του αιώνα». Επίσης, ως γνωστόν, οι εξοπλισμοί επιφέρουν εξάρτηση από τον δότη, εδώ τις ΗΠΑ. Και βέβαια, οδηγούμεθα χωρίς άλλο σε ανταγωνισμό εξοπλισμών με την Τουρκία που, όπως όλοι οι ανταγωνισμοί αυτού του είδους, θα είναι ανεξέλεγκτος και φέρνει τον πόλεμο ακόμη πιο κοντά μας.

Μία άλλη πτυχή του ζητήματος είναι ότι με τους υπέρμετρους εξοπλισμούς υποθηκεύεται το μέλλον στο σήμερα (κατά τους ειδικούς τουλάχιστον για δέκα χρόνια). Μέχρι να αποκτηθούν η κατάσταση μπορεί να έχει αλλάξει άρδην. Άλλη να είναι η απειλή, άλλος ο εχθρός ή να μην υπάρχει ορατός εχθρός. Όμως με την υποθήκευση αυτή του μέλλοντος διαιωνίζεται η υπάρχουσα κατάσταση – στην περίπτωση μας ο ελληνοτουρκικός ψυχρός πόλεμος – μια και οποιαδήποτε προσέγγιση και ειρηνική επίλυση των διαφορών θα αντέβαινε προς τους ξέφρενους εξοπλισμούς και το σκεπτικό τους. Όσο για το παλιό στρατηγικό δόγμα της «ευέλικτης ανταπόδοσης», είναι άκρως επισφαλές όπως το σιναφές δόγμα του περιορισμένου πολέμου. Σπάνια ελέγχονται τέτοιες καταστάσεις που έχουν εχθρούς ως «παίκτες» και όχι παίκτες αθλοπαιδιάς που σέβονται τους κανόνες του παιχνιδιού. Επίσης μία πολύ ανησυχητική παρενέργεια είναι ότι με την συνεπακόλουθη милитарιστική στροφή της ελληνικής κοινωνίας, τον εθνικιστικό παροξυσμό, την ξενοφοβία και τη μισαλλοδοξία, θα κινδυνεύσει ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ίσως και η πλουραλιστική δημοκρατία.

Ας προσπαθήσουμε όμως να δούμε γιατί η Κυβέρνηση οδηγήθηκε στην λαθεμένη αυτή απόφαση. Όπως και με το «Σκοπιανό», πρωτεύοντα ρόλο θα έπαιξε και εδώ το γνωστό πολιτικό κόστος καθώς και οι ενδοκομματικοί συσχετισμοί δυνάμεων. Ένας άλλος παράγοντας είναι ότι στις περιπτώσεις αυτές υπάρχουν πανίσχυρες στρατιωτικές-βιομηχανικές ομάδες πίεσης, που «ζουν» χάρη στους εξοπλισμούς. Μία τέτοια δραστηριότητα είδαμε και τώρα, καθώς οι αρχικές τοποθετήσεις της Κυβέρνησης είχαν «ανησυχήσει» αυτούς που έχουν επενδύσει στην εθνικιστική αντιπαλότητα με τα γειτονικά μας κράτη. Έχουν πολλά να χάσουν σε μία εκσυγχρονισμένη και ορθολογική Ελλάδα, και πάνω απ' όλα την επιρροή και τον ρόλο τους. Μία άλλη πτυχή, λιγότερο γνωστή στη χώρα μας, είναι η δυναμική που ασκεί το έθνος, το κόμμα, η ομάδα λήψης αποφάσεων. Η δυναμική αυτή της «ομαδοποιημένης σκέψης» (group-think) είναι τέτοια ώστε είναι πολύ δύσκολο, σχεδόν αδύνατο, να διατυπωθούν θέσεις αντίθετες από τις καθιερωμένες, θέσεις καινούργιες που να εκφεύγουν

από την πελατημένη. Όποιος διαφωνήσει προπηλακίζεται ως αφελής, «εθνικός μειοδότης», «ενδοτικός», «πράκτορας ξένων συμφερόντων», ακόμη και αν τολήσει να προτείνει το πιο εύλογο, π.χ. επέκταση του μορατόριουμ με την Τουρκία στο Αιγαίο.

Υπάρχει βέβαια και μία άλλη αιτία για όλα αυτά, ο εθνικιστικός λόγος που τον συναντάμε σε στρώματα τόσο της αντιπολίτευσης όσο και της συμπολίτευσης, η απλοϊκή ελληνοκεντρική θέαση του κόσμου σε συνδυασμό με την αμυντική ελληνική εθνική ταυτότητα που δημιουργεί το γνωστό ξενόφοβο και αλαζονικό σύνδρομο «φιλέλληνες-ανθέλληνες». Αν δεν αρχίσουν να αμφισβητούνται ευρέως αυτές οι κυρίαρχες παραστάσεις (και το ίδιο κάνουν από την πλευρά τους και οι Τούρκοι) οποιαδήποτε προσπάθεια θα συμπιέζεται στις συμπληγάδες της κινδυνολογικής επιχειρηματολογίας.

Ας δούμε όμως πώς τίθεται η επιχειρηματολογία αυτή. Οι υποστηρικτές των ξέφρενων εξοπλισμών θέτουν το θέμα ως εξής: εφόσον η τουρκική απειλή είναι δεδομένη θα πρέπει να ξοδευθούν τεράστια ποσά για την άμυνα. Η υπερπλούστευση αυτή διαθέτει ομολογουμένως πειστικότητα όπως κάθε απλοποίηση. Ποιος θα αποτολμούσε να ψελλίσει ότι τα πράγματα μπορεί να μην είναι ακριβώς έτσι, ότι ίσως η Τουρκία να μην είναι τόσο απειλητική όσο νομίζουμε, να μην επιδιώκει την κατάκτηση ελληνικού εδάφους ή ολόκληρης της Κύπρου, να μην θέλει διεθνή σύνορα στην Κύπρο και να μην επιδιώκει την «φινλανδοποίηση» της Ελλάδας. Ενδέχεται η απειλητική τουρκική στάση να είναι κυρίως προϊόν της δυναμικής της αντιπαράθεσης όπως συμβαίνει με όλες τις μεγάλες ιστορικές συγκρούσεις και ότι η στάση της Ελλάδας δεν θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως φιλική έναντι της Τουρκίας. Το ότι η Ελλάδα φαίνεται λιγότερο απειλητική δεν οφείλεται σε έλλειψη βούλησης από μέρους της. Η στάση της είναι λίγο-πολύ εξίσου ανταγωνιστική και εχθρική με την τουρκική. Επιπλέον απορρίπτει και τον διάλογο με την γείτονα. Το ότι φαίνεται λιγότερο απειλητική οφείλεται στο αντικειμενικό γεγονός ότι οι απειλές της (ενιαίο αμυντικό δόγμα, κ.λπ.) είναι και θα είναι πάντοτε λιγότερο αξιόπιστες. Όσα δισεκατομμύρια και να ξοδέψει για την άμυνα, περισσότερα θα είναι σε θέση να ξοδέψει η Τουρκία, διατηρώντας τελικά πάλι την ίδια ισορροπία στρατιωτικής ισχύος, μόνο που τότε θα είναι ακόμη πιο εκρηκτική.

Πριν καταλήξουμε ας αγγίξουμε και το μεγάλο ερώτημα που μας βασανίζει επί δεκαετίες, τον «εγγενή επεκτατισμό» της Τουρκίας. Είμαι της γνώμης ότι ο επεκτατισμός σε βάρος μας δεν θα πρέπει να θεωρείται δεδομένος για τρεις τουλάχιστον λόγους. Πρώτον, η συνέχιση της αντιπαράθεσης και η επιθετική έναντι της Ελλάδας πολιτική δεν συμβαδίζει με τα εθνικά συμφέροντα της Τουρκίας, ειδικά στη μεταψυχροπολεμική εποχή. Θα την συνέφερε να κλείσει το μέτωπο με μας. Δεύτερον, η Τουρκία δεν έχει κανένα απολύτως συμφέρον να καταλάβει ελληνικό έδαφος, έδαφος που κατοικείται από Έλληνες. Η κατάληψη εδάφους κράτους της ΕΕ θα ήταν εντελώς ακατανόητη και θα καθιστούσε την Τουρκία παρία της διεθνούς κοινωνίας για δεκαετίες. Και ως γνωστόν η Τουρκία ακόμη και στις πιο επιθετικές ενέργειές της (εισβολή στην Κύπρο, ζώνη ασφαλείας στο Ιράκ) επιχειρεί να βρει ερείσματα διεθνώς. Τρίτον, δεν θα πρέπει να αποκλεισθεί το ενδεχόμενο να μην διάκειται φιλικά και να ανακαλύπτει ολοένα κι άλλες διαφορές, βραχύνει ή όχι, όχι επειδή κατ' ανάγκη έχει βλέψεις σε βάρος της Ελλάδας (η ιρρεντετιστική θέση των παντουρκιστών), αλλά κυρίως επειδή θεωρεί ότι βλάπτουμε ζωτικά της εθνικά συμφέροντα. Γι' αυτό πιέζει.

Εν κατακλείδι, οι συνεχείς εξοπλισμοί και η απειλητική στάση δεν εξασφαλίζουν την ασφάλεια αλλά την ανασφάλεια, την συνεχή απειλή πολέμου. Η επιλογή του κράτους οχρού στην οποία οδηγείται η Ελλάδα δεν θα της επιτρέψει να περάσει με αξιώσεις στον 21ο αιώνα στη σύγχρονη μεταδιπολική Ευρώπη. Το κλειδί είναι αλλού, να ξεφύγουμε από την λογική της αντιπαράθεσης. Και για τις δύο χώρες η αντιπαράθεση δεν οδηγεί πουθενά. Βλάπτει ανεπανόρθωτα και τον ελληνικό και τον τουρκικό λαό.

20 Νοεμβρίου 1996